

Zienswijze conceptregelgeving statiegeld

Deze zienswijze betreft de conceptregelgeving zoals gepubliceerd in de Staatscourant op 4 maart 2019 en die dient tot wijziging van het *Besluit beheer Verpakkingen 2014*. De zienswijze wordt onderschreven door: Recycling Netwerk Benelux, Natuur & Milieu, Plastic Soup Foundation, de Plastic Soup Surfer en Greenpeace.

Algemene appreciatie

Wij stellen vast dat de conceptregelgeving niet afdoende is om een succesvolle en breed gedragen invoering van statiegeld op plastic flessen te garanderen. Het is goed dat een 90% recyclingdoelstelling voor kleine plastic flessen wettelijk wordt verankerd. Wanneer deze doelstelling op een juiste wijze wordt geformuleerd, stimuleert deze betere/hogwaardige inzamelsystemen. Dit heeft een positief effect op hoogwaardige recycling en helpt om plastic flessen in het zwerfafval te voorkomen. De huidige formulering is echter niet dekkend. De Europese doelstelling van 90% gescheiden inzameling van alle plastic drankflessen wordt met deze conceptregelgeving ook niet verankerd.

Met deze conceptregelgeving wordt opvallend weinig geregeld. De opzet van een statiegeldsysteem volgens de conceptregelgeving wijkt sterk af van de meest succesvolle statiegeldsystemen in het buitenland (waarmee al uitgebreide ervaring is opgedaan). Het op voorhand uitsluiten van andere drankverpakkingen zoals blikjes en glazen flesjes is een achteruitgang ten opzichte van de al bestaande regelgeving.

Op de volgende punten schiet de conceptregelgeving tekort en dient deze aangepast te worden:

- 1) De innameplicht voor verkooppunten moet onderdeel zijn van de regelgeving:
  - 1a) er zijn te weinig garanties dat de wettelijke doelstellingen worden gehaald;
  - 1b) er ontstaat een onduidelijke situatie voor de consument;
  - 1c) de onderhandelingspositie van verkooppunten ten aanzien van producenten wordt te sterk;
  - 1d) effectieve controle en handhaving vergt een innameplicht voor verkooppunten.
- 2) De regelgeving moet niet op voorhand worden beperkt tot kleine plastic flessen en slechts enkele dranken.
- 3) In de regelgeving dient ook (de optie van) statiegeld op blikjes en andere drankverpakkingen te worden opgenomen.
- 4) De verantwoordelijkheid moet liggen bij producenten én retailers:
  - 4a) de verantwoordelijkheid moet eerlijk en effectief worden toegedeeld;
  - 4b) de verplichte recyclingdoelstelling van 90% is juridisch aanvechtbaar.

Gedetailleerde commentaren

Onze zienswijze ten aanzien van deze punten wordt hieronder nader toegelicht:

1) Innameplicht voor verkooppunten moet onderdeel zijn van de wetgeving

In landen met een effectief statiegeldsysteem is een innameplicht voor verkooppunten gebruikelijk. Artikel 12 van de conceptregelgeving bevat in tegenstelling tot artikel 12, lid 2 van het huidige Besluit beheer verpakkingen 2014, echter geen verplichting voor verkooppunten om de statiegeldflessen weer in te nemen. De verplichting is uitsluitend van toepassing op een producent of importeur, die in principe (met uitzondering van huismerkproducenten) niet beschikt over innamepunten.

Concept Artikel 12:

Artikel 12

1. De producent of importeur die water of frisdrank in een kunststof fles met een inhoud van minder dan 1 liter in Nederland in de handel brengt, brengt op die fles statiegeld in rekening.
2. De in het eerste lid bedoelde fles wordt na gebruik, met terugbetaling van het statiegeld, ingenomen door de producent of importeur die de in het eerste lid bedoelde fles in Nederland in de handel heeft gebracht.
3. De kosten voor handelingen in het kader van de uitvoering van de in het eerste en tweede lid bedoelde verplichtingen, komen ten laste van de in het eerste lid bedoelde producent of importeur.

Huidig Artikel 12:

Artikel 12

1. Een ieder die in de uitoefening van zijn beroep of bedrijf een drank in een verpakking aan een ander ter beschikking stelt, heft op die verpakking statiegeld.
2. De in het eerste lid bedoelde verpakking wordt na gebruik met terugbetaling van het statiegeld in ieder geval ingenomen door degene die in de uitoefening van zijn beroep of bedrijf een verpakking van dezelfde materiaalsoort aan een ander ter beschikking stelt. De inname geschiedt op de plaats waar een dergelijke verpakking ter beschikking wordt gesteld of in de onmiddellijke omgeving.
3. Degene die een drank aan een ander ter beschikking stelt vanuit een plaats van verkoop met een verkoopoppervlakte van minder dan 200 m², kan de inname, bedoeld in het tweede lid, beperken tot verpakkingen die vanuit die plaats van verkoop zelf aan een ander ter beschikking zijn gesteld.

In de toelichting op de conceptregelgeving staat: *“een verplichting voor verkooppunten of andere ketenspelers tot het heffen en het bij inname terugbetalen van statiegeld op deze kleine kunststof flessen, zou leiden tot een hoge last voor het gehele bedrijfsleven en zou de kans op een operationeel en handhaafbaar systeem in 2021 verkleinen.”*

De stelling dat een innameplicht voor verkooppunten tot een hoge last voor het gehele bedrijfsleven zou leiden is ongefundeerd en niet gekwantificeerd. Géén innameplicht voor verkooppunten is een bedreiging voor een succesvol statiegeldsysteem. Concreet brengt het de volgende problemen en risico's met zich mee:

1a) Er zijn te weinig garanties dat de wettelijke doelstellingen worden gehaald

Artikel 6a van de conceptregelgeving bevat de verplichting voor producenten en importeurs om per kalenderjaar ten minste 90 gewichtsprocent van kunststof flessen met een inhoud van minder dan 1 liter te recyclen.

Concept Artikel 6a:

Artikel 6a

De producent of importeur die drank in een kunststof fles met een inhoud van minder dan 1 liter in Nederland in de handel brengt, draagt er zorg voor dat per kalenderjaar ten minste 90 gewichtsprocent van het totaal van deze door hem in dat kalenderjaar in Nederland in de handel gebrachte flessen, wordt gerecycled.

Om een hoog inzamelpercentage te realiseren zijn twee factoren doorslaggevend: de hoogte van het statiegeld en het gemak waarmee de consument de flessen kan inleveren. Een succesvol statiegeldsysteem heeft dan ook baat bij een duidelijk en uitgebreid netwerk van innamepunten.

Staatssecretaris Van Veldhoven heeft in haar [Kamerbrief van 10 maart 2018](#) aangegeven te willen kiezen voor een relatief laag statiegeldbedrag van 10 tot 15 eurocent. Om vervolgens 90% recycling te realiseren, is het noodzakelijk dat het voor de consument zeer eenvoudig is om de flesjes en blikjes in te leveren.

In statiegeldlanden die hoge inzamelpercentages van 90% of meer realiseren (Duitsland, Litouwen, Noorwegen) bestaat er een innameplicht voor verkooppunten. In landen met statiegeldsystemen zonder innameplicht worden gemiddeld lagere recyclingpercentages gehaald; in Canada worden bijvoorbeeld recyclingpercentages van slechts 65,2% tot 81% gehaald.¹

Het meest succesvolle voorbeeld van een land zonder innameplicht is Zweden: daar werd in 2018 [83,3% van de plastic flessen ingezameld](#) en gerecycled (het totale recyclingpercentage inclusief blikjes is 84,8%). Het systeem bestaat al sinds 1984 voor blikjes en tien jaar later werden ook plastic drankflessen er aan toegevoegd. Zweden heeft een doelstelling van 90% die dus niet wordt gehaald.

Tot slot: bij gebrek aan een hoogwaardige-recycling-definitie die aanstuurt op 90% gescheiden inname of 90% terugbetaling van statiegeld lijkt de voorgestelde regeling in te

---

¹ Reloop. 2018. Deposit system for one-way beverage containers: global overview.

houden dat plastic flessen die deel uitmaken van de laagwaardige nascheidingsmix worden meegeteld bij de recyclingcijfers. Maar vanaf 2029 moet vanwege Europese wetgeving 90% van de plastic drankflessen gescheiden worden ingezameld en gerecycled. Vanuit systeemooipunt is het dan ook niet logisch om nu keuzes te maken die leunen op nascheiding. Er dient een systeem opgezet te worden waarbij minimaal 90% van de kleine plastic flessen via statiegeld gescheiden wordt ingezameld.

1b) Er ontstaat een onduidelijke situatie voor de consument

Voor de consument is het logisch en gemakkelijk als het zeker is dat flessen kunnen worden teruggebracht naar (de belangrijkste) verkooppunten. Wanneer bepaalde verkooppunten geen flessen innemen, kan dat de inzamel- en recyclingcijfers negatief beïnvloeden. Zonder innameplicht bestaat tevens een risico op een negatief effect op de bereidheid en appreciatie van de consument ten aanzien van het inleveren van plastic flessen.

1c) De onderhandelingspositie van verkooppunten ten aanzien van producenten wordt te sterk

Volgens de conceptregelgeving zijn producenten de enige partij met wettelijke verplichtingen. Zij zullen een recyclingpercentage van 90% moeten realiseren (artikel 6a) en zij zullen de kosten daarvoor moeten betalen (artikel 12, lid 3).

Indien de conceptregelgeving zonder innameplicht van kracht wordt, hebben verkooppunten ten opzichte van producenten een te sterke onderhandelingspositie. Iedere retailer kan er dan voor kiezen om flessen uitsluitend in te nemen wanneer en waar daar (forse) winst op wordt gemaakt, wat stijgende kosten van het statiegeldsysteem als gevolg heeft. Voor de consument wordt het in dit scenario pas duidelijk of de statiegeldflessen worden ingenomen op het moment dat hij of zij ermee in de winkel komt. Het leidt bovendien tot onvrede bij de producenten, wat het systeem ook instabiel maakt. Het is dan ook belangrijk dat er een oplossing komt die verantwoordelijkheid legt bij zowel producenten als verkooppunten.

In het slechtste scenario kunnen verkooppunten hun sterke onderhandelingspositie gebruiken om de invoering van statiegeld in zijn geheel te frustreren.

In de toelichting op de wetgeving staat dat het “de verwachting is dat ook een groot deel van de kleine flessen via supermarkten zal worden ingeleverd omdat de consument gewend is daar zijn statiegeldflessen in te leveren. In dit verband wordt erop gewezen dat veel supermarkten producent of importeur van kleine flessen water of frisdrank zijn en vanuit die hoedanigheid op grond van het gewijzigde artikel verplicht zijn die flessen na gebruik en onder terugbetaling van het statiegeld, weer in te nemen. Met een verplichting voor producenten en importeurs is daarmee gewaarborgd dat het inleveren van kleine flessen bij supermarkten mogelijk is.”

Dat supermarkten - zoals hierboven aangegeven - voor een deel van de plastic flessen (huismerken) producent of importeur zijn en zodoende verantwoordelijk zijn voor de inzameling van een deel van de plastic flessen, verhindert ze bij het van kracht zijn van de

conceptregelgeving geenszins om andere plastic flessen te weigeren. Het verhindert ze ook niet om in de onderhandelingen met de producenten in te zetten op (te) hoge vergoedingen. De verwachting zoals die wordt geuit in de toelichting, is niet gebaseerd op enige ervaring van operationele statiegeldsystemen in het buitenland. Daarmee is er sprake van een experimentele en onzekere situatie die te vermijden is door een duidelijke innameplicht in te voeren, zoals bijvoorbeeld ook is opgenomen in artikel 12, lid 2 van het huidige Besluit beheer verpakkingen 2014.

1d) Effectieve controle en handhaving vergt een innameplicht voor verkooppunten

Goed functionerende statiegeldsystemen in het buitenland, maar ook de vroegere statiegeldverordening van het Nederlandse Productschap Dranken (art. 2.2), kennen een innameplicht zowel voor producenten en importeurs als voor verkopers. Recycling Netwerk maakte daar eerder effectief gebruik van door aangifte te doen van de verkoop van niet-statiegeldflessen door bepaalde verkopers. Door de statiegeldverplichting te beperken tot producenten en importeurs wordt controle en handhaving problematisch.

In het kader van het verpakkingenbeleid richt de huidige controle en handhaving zich bijvoorbeeld uitsluitend op producenten/importeurs die meer dan 50.000 kilo verpakkingsmateriaal op de markt brengen. Wanneer dit zo blijft, kunnen door één importbedrijf 2 à 3 miljoen plastic flesjes zonder statiegeld op de markt worden gebracht zonder dat controle en handhaving plaatsvindt. Daarbij moet worden bedacht dat het hier gaat om controles achteraf, die bovendien niet ieder jaar plaats vinden.

Voorstel

Voer een innameplicht in voor verkooppunten. Zoals in het huidige Verpakkingenbesluit is verwoord, kan een uitzondering worden toegestaan voor zeer kleine verkooppunten (in oppervlakte). Dat kan eventueel ook voor verkooppunten die aangeven een zeer klein volume op de markt te brengen. Indien een uitzondering voor kleine verkooppunten wordt toegestaan, dienen gemeenten de mogelijkheid te hebben om de statiegeldverplichting in te zetten voor specifieke gebieden (zoals stadscentra en stranden).

2) De regelgeving moet niet op voorhand worden beperkt tot kleine plastic flessen en slechts enkele dranken

Artikel 12, lid 1 van de conceptregelgeving beperkt statiegeld tot kleine plastic flessen met een inhoud van minder dan 1 liter die water of frisdranken bevatten. Hierdoor bestaat het risico dat retailers en producenten afstappen van statiegeld op grote flessen. Uit het oogpunt van systeemefficiëntie, duidelijkheid voor de consument, en de circulaire economie, dient statiegeld, ongeacht de inhoud in volume of dranksoort, te gelden voor alle plastic drankflessen.

In de toelichting op de conceptregelgeving worden verschillende technische redenen aangegeven waarom sappen en zuivel zijn uitgezonderd, waaronder de viscositeit en de bederfelijkheid van de drank, maar ook het type materiaal waarin sappen en zuivel verpakt

zijn.² In de toelichting worden sappen en zuivel als één categorie behandeld, terwijl bij statiegeldsystemen in andere landen vooral sappen zeer regelmatig zonder probleem worden ingezameld. In Kroatië, Estland, Finland, Litouwen, Noorwegen, Zweden, Hawaii, New York, Oregon en delen van Australië, worden sappen in plastic flessen met statiegeld ingezameld. Bovendien besloot Denemarken onlangs nog om het systeem vanaf 2020 uit te breiden naar plastic flessen die sappen bevatten.

Wij maken tevens bezwaar tegen de ‘technische verantwoording’ in de toelichting op de conceptregelgeving; de beslissing om sappen en zuivel uit te zonderen is het resultaat van een politiek akkoord met het verpakkende bedrijfsleven, niet van een technische analyse.³ Vanuit het oogpunt van inzameling en recycling, vanuit het oogpunt van duidelijkheid richting de consument en vanuit het oogpunt van het zwerfafval, is het aangeraden om geen uitzondering op basis van inhoud toe te staan. Op zijn minst zou de mogelijkheid moeten blijven bestaan om in de toekomst ook de verpakking van andere dranken in het statiegeldsysteem onder te kunnen brengen zonder langdurige procedure .

Op 1 januari 2015 is met het vervallen van het Uitvoeringsbesluit Verpakkingsverordening Productschap Dranken 2003, de verplichting tot 25 eurocent statiegeld op grote plastic drankflessen eveneens komen te vervallen. Sindsdien bevindt statiegeld op grote plastic flessen zich in een juridisch vacuüm. Dit is onwenselijk en dient te worden opgelost in de nieuwe regelgeving door ook statiegeld op plastic flessen boven 1 liter verplicht te stellen.

Artikel 9, lid 1 van de Europese [Single Use Plastics Directive](#) verplicht daarnaast dat in 2025 77% en in 2029 90% van alle plastic drankflessen gescheiden moet worden ingezameld. Omdat statiegeld de enige bewezen methode is die de 90% gescheiden inzameling haalt en omdat de Europese regelgeving van toepassing is op alle plastic drankflessen (tot 3 liter), is het aangeraden om de Nederlandse regelgeving hier nu al op voor te bereiden en aan te passen.

---

² Bijzonder hierbij is dat er voor bijvoorbeeld Plastic Heroes niet de kanttekening wordt gemaakt dat de inhoud of het zogenaamde andere type verpakking problemen voor de inzameling en recycling opleveren. In de benadering wordt nogal eenzijdig gezocht naar redenen om te rechtvaardigen dat sappen en zuivel worden uitgezonderd.

³ In de Kamerbrief van 10 maart 2018 werd al aangekondigd dat statiegeld enkel voor plastic flessen met water en frisdrank zou gelden.

Artikel 9 (deels) van de Single Use Plastics Directive

Article 9

Separate collection

- I. Member States shall take the necessary measures to collect separately *for recycling*,
- (a) *no later than by 2025, an amount of waste single-use plastic products listed in Part F of the Annex equal to 77% of such single-use plastic products placed on the market in a given year by weight;*
- (b) *no later than by 2029, an amount of waste single-use plastic products listed in Part F of the Annex equal to 90% of such single-use plastic products placed on the market in a given year by weight.*

Annex, Part F van de Single Use Plastics Directive

Part F

Single use plastic products covered by Article 9 on separate collection

- Beverage bottles *with a capacity of up to three litres, including their caps and lids, but not glass and metal beverage bottles that have caps and lids made from plastic; beverage bottles intended and used for food for special medical purposes in liquid form as defined in point (g) of Article 2 of Regulation (EU) No 609/2013 shall be exempted*

Tot slot: het onvolledige Nederlandse statiegeldsysteem leidt al decennialang tot politieke en maatschappelijke discussie. De nieuwe wetgeving zou een definitieve oplossing voor de inzameling van plastic flessen (en ook blikjes) moeten bieden. Indien de wetgeving wederom statiegeld reserveert voor een te beperkt deel van de drankverpakkingen, zullen er mogelijk ongewenste verschuivingen optreden en zal de roep om verdere uitbreiding blijven bestaan. De regering heeft de verantwoordelijkheid om hier zorgvuldig mee om te gaan.

Voorstel

Wijzig artikel 12, lid 1 van de conceptregelgeving zodat op alle kunststof drankflessen, ongeacht de inhoud of het volume, statiegeld in rekening gebracht moet worden.

3) In de regelgeving dient ook (de optie van) statiegeld op blikjes te worden opgenomen

De conceptregelgeving spreekt in zijn geheel niet over statiegeld op blikjes. In het zwerfafval worden aanzienlijk meer blikjes dan plastic flessen aangetroffen. Het maatschappelijk

draagvlak voor de invoering van statiegeld op blikjes is ook zeer groot. De aangesloten organisaties bij de [Statiegeldalliantie](#) vragen allemaal om statiegeld op blikjes. Statiegeld op blikjes helpt daarnaast om verschuivingen in de markt van plastic naar blik te voorkomen en het leidt tot een grotere efficiëntie van het inzamelsysteem, meer recycling en meer klimaatwinst. Ook verschillende drankenproducenten zien liever statiegeld op zowel plastic flessen als blikjes.

De Tweede Kamer heeft de regering verzocht met het bedrijfsleven en de gemeenten afspraken te maken over een actieplan en reductiepercentage voor blik in 2020, met als doel het aantal blikjes in het zwerfafval te verminderen. De motie die kamerleden Carla Dik-Faber (CU), Jessica Van Eijs (D66), Agnes Mulder (CDA) en Erik Ziegns (VVD) bij het [VAO van 3 april 2018](#) daartoe hebben ingediend, werd unaniem aangenomen door de Tweede Kamer. In de brief van 3 juli 2018 geeft staatssecretaris Van Veldhoven aan dat ze VNG en Stichting Afvalfonds Verpakkingen heeft gevraagd een voorstel te doen voor de aanpak van blikjes conform deze motie. Afvalfonds en VNG hebben echter [aangegeven](#) dat ze niets zien in een aparte aanpak voor de blikjes. Er is dus vooralsnog geen actieplan opgesteld of doelstelling geformuleerd om aan de unanieme motie van de Tweede Kamer tegemoet te komen.

Hiermee is de aanpak van blikjes in het zwerfafval terug bij af en wordt de vraag om statiegeld op deze drankverpakkingen dringender. Het uitblijven van een reductiepercentage en bijbehorend actieplan voor blikjes, noopt tot de directe invoering van statiegeld op blikjes.

Door blikjes in zijn geheel buiten de regelgeving te houden, wordt het daarnaast onnodig lastig om statiegeld op een later moment alsnog in te voeren.

Voorstel

Voeg aan de conceptregelgeving toe dat er ook statiegeld op drankblikjes wordt ingevoerd. Op zijn minst dient er een aanpassing te komen aan de conceptregelgeving die het mogelijk maakt om via een ministerieel besluit op een later moment eenvoudig statiegeld op drankblikjes in te voeren, zodat niet de volledige wetgeving daarvoor hoeft te worden herzien.

4) De verantwoordelijkheid moet liggen bij producenten én retailers

4a) De verantwoordelijkheid moet eerlijk en effectief worden toegedeeld

Het huidige statiegeldsysteem in Nederland legt onevenredig veel verantwoordelijkheid en kosten bij de supermarkten. Daartegenover legt de conceptregelgeving (artikel 12, lid 3) de kosten voor de inzameling en recycling van plastic flessen neer bij de producent of importeur. Een succesvol statiegeldsysteem zorgt echter voor een goede balans tussen verantwoordelijkheden: producenten betalen een volledig kostendekkende vergoeding voor de inzameling en verkooppunten staan in (verplicht) voor de inzameling. Die balans is fundamenteel voor het succes van succesvolle statiegeldsystemen zoals in Noorwegen of Litouwen, waar producenten en retailers het systeem ondersteunen.

4b) De verplichte recyclingdoelstelling van 90% is juridisch aanvechtbaar

Recente rechtszaken bij de Raad van State inzake glasrecycling hebben geleerd (RvS 27 december 2017 en RvS 23 januari 2019) dat ook een ogenschijnlijk heldere glasrecyclingnorm van 90% voor verschillende interpretaties vatbaar is.

Artikel 6a van de conceptregelgeving legt de verantwoordelijkheid voor 90% recycling van plastic flessen met een inhoud van minder dan 1 liter op een gelijke manier bij de producent of importeur, namelijk slechts met een doelvoorschrift. Daarmee is eenzelfde situatie ontstaan als ter zake van de huidige glasrecyclingnorm. Voor een succesvolle inzameling is de producent of importeur ook hier afhankelijk van de bereidheid van verkooppunten om mee te werken aan de inzameling. Van de meer dan 40 regio's in de wereld waar statiegeld is ingevoerd, bestaat er geen enkel voorbeeld waarbij 90% inzameling wordt gehaald zonder een verplichting voor verkooppunten om de flessen in te nemen.

Producenten en importeurs hebben dus beperkte controle op het halen van de doelstellingen. Indien er geen sprake is van een terugnameverplichting bij verkooppunten, bestaat het risico dat producenten succesvol hun juridische aansprakelijkheid zullen betwisten.

In een juridische procedure zou immers kunnen blijken dat zo'n 90% recycling verplichting wordt uitgelegd als een inspanningsverplichting voor de producent, omdat deze hierbij te veel afhankelijk is van inspanningen van anderen. In de juridische procedures die door Recycling Netwerk werden aangespannen naar aanleiding van het jarenlang niet voldoen aan de verplichting tot recycling van 90% van verpakkingsglas, stelden de betrokken bedrijven zich op het standpunt dat de 90% recyclingverplichting moest worden gezien als een inspanningsverplichting, omdat men afhankelijk was van de inspanningen van o.a. gemeenten. De overheid (i.c. de milieu-inspectie ILT) deelde dat standpunt in haar motivatie om niet te handhaven⁴.

Voorstel

Voer een innameplicht in voor verkooppunten (zie hierboven) en zet het statiegeldbedrag voldoende hoog zodat producenten en importeurs voldoende controle hebben op het halen van de doelstelling.

---

⁴ De Raad van State oordeelde dat de Inspectie voor Leefomgeving en Transport (ILT) met een dwangsombesluit had moeten optreden tegen het feit dat het Afvalfonds sinds 2013 de glasrecyclenorm voor glasrecycling niet naleeft. Vanwege de *'afhankelijkheid van derden'* oordeelde de Raad van State echter ook dat de dwangsom niet zou hoeven zien op die wettelijke norm van 90%, maar wel tenminste zou moeten zien op maatregelen om die 90% *'te benaderen'*. De ILT is op dit moment doende om alsnog een handhavingsbesluit te formuleren. De ILT heeft daarbij aangegeven het erg lastig te vinden om de juiste maatregelen te beschrijven in een last onder dwangsom. Bovendien zal het dwangsombesluit pas vroegst medio 2019 of begin 2020 voor het eerst werking kunnen hebben. Of een dwangsom vervolgens wordt verbeurd, is pas medio/eind 2021 bekend.